

บทที่ 4

บริบทพื้นที่ศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในโรงพยาบาลชุมชน 3 โรงพยาบาล ภายใน 3 อำเภอ ในเขตจังหวัดพัทลุง ที่มีความแตกต่างกันในขนาด บริบท และลักษณะการจัดบริการในโรงพยาบาล โดยโรงพยาบาลที่ใช้เป็นพื้นที่ในการศึกษา คือ โรงพยาบาลควนขนุน โรงพยาบาลเขาชัยสน และโรงพยาบาลกงหรา ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยได้กล่าวแยกบริบทพื้นที่ศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. บริบทของชุมชนพื้นที่ศึกษา
2. บริบทของโรงพยาบาลชุมชนพื้นที่ศึกษา

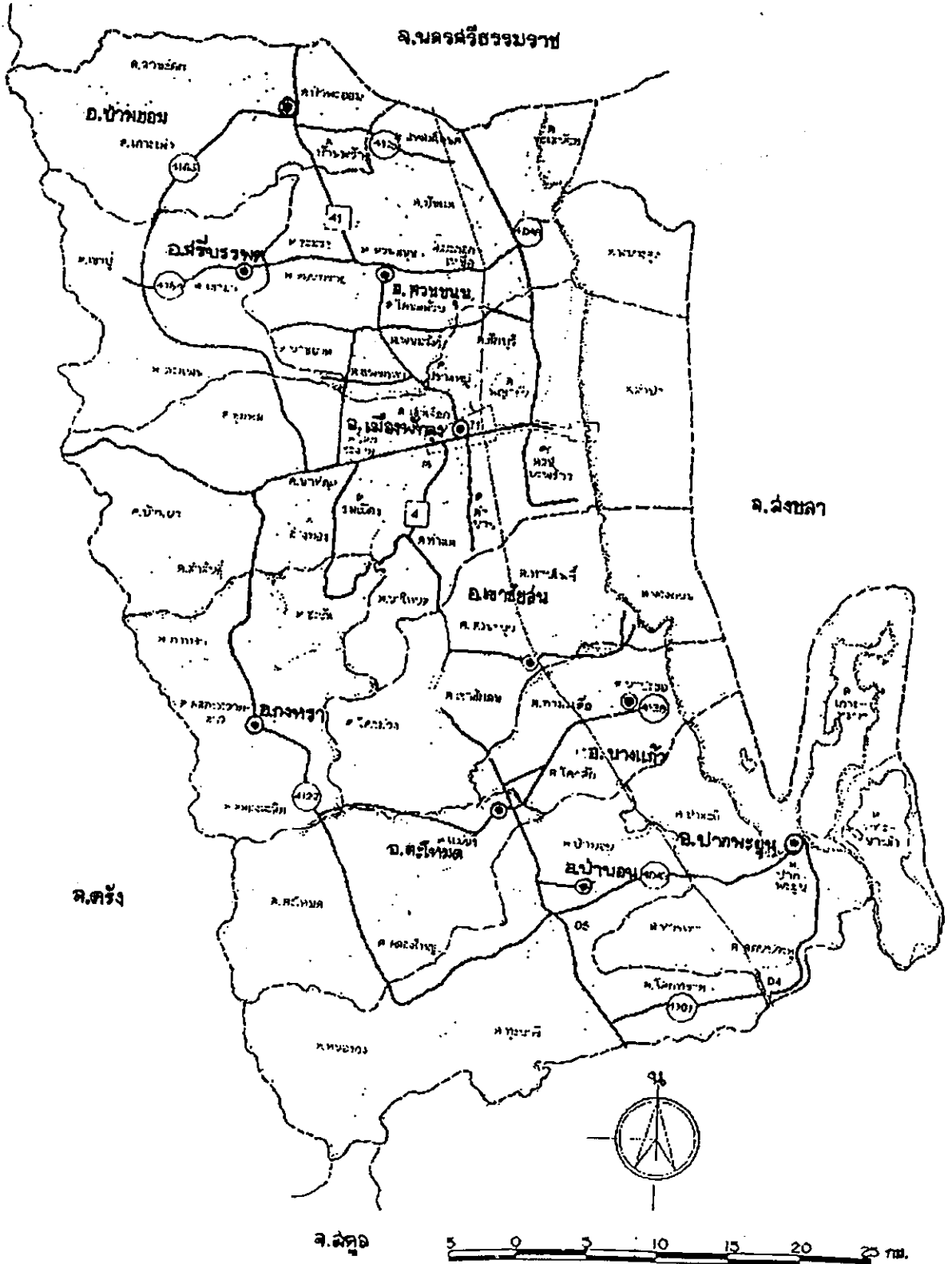
1. บริบทของชุมชนพื้นที่ศึกษา

สภาพพื้นที่ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน โดยพบว่า อำเภอควนขนุนเป็นอำเภอที่จัดตั้งมานานประมาณ 105 ปี ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ห่างจากตัวอำเภอเมืองประมาณ 17 กิโลเมตร มีสภาพพื้นที่ที่ใหญ่ที่สุดประมาณ 374,852.5 ไร่ สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม ประกอบด้วยภูเขาหินปูนและทะเลเป็นบางส่วน ด้านทิศตะวันออกเหมาะสำหรับการเพาะปลูก ทำไร่ ทำนา และทางด้านทิศตะวันตก เหมาะสำหรับการทำสวนยางพาราและทำสวนผลไม้

ส่วนอำเภอเขาชัยสน ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง อยู่ห่างจากตัวเมืองประมาณ 28 กิโลเมตร พื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูงทางด้านทิศตะวันตก และที่ราบลุ่มทางด้านทิศตะวันออกซึ่งจดกับทะเลสาบสงขลา พื้นที่จึงมีทั้งการทำสวนยางพารา ทำสวนผลไม้ และการเพาะปลูกข้าว

และอำเภอกงหรา ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เป็นพื้นที่ที่ห่างไกลจากตัวเมืองมากที่สุด ประมาณ 42 กิโลเมตร แต่มีเนื้อที่ขนาดเล็กที่สุด คือ 159,930 ไร่ อำเภอกงหรมีลักษณะที่พิเศษ คือ แต่เดิมเป็นพื้นที่สีแดงที่ง่ายต่อการแทรกซึมของคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย พื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบล้อมรอบด้วยเทือกเขา ที่เป็นแหล่งกำเนิดของสายน้ำหลายสาย เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดพัทลุง โดยเฉพาะน้ำตก มีที่ราบลุ่มเพียงร้อยละ 20 ดังนั้นพื้นที่ส่วนใหญ่จึงเหมาะสำหรับการทำสวนผลไม้ และสวนยางพารา (ภาพประกอบ 1)

ภาพประกอบ 1 แผนที่จังหวัดพัทลุง

สภาพภูมิอากาศ สภาพภูมิอากาศของทั้ง 3 พื้นที่ มีลักษณะภูมิอากาศที่คล้ายคลึงกัน มี 2 ฤดูกาล คือ ฤดูร้อนและฤดูฝน โดยฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ถึง เดือนพฤษภาคม และฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน ถึง เดือนมกราคม อากาศค่อนข้างอบอุ่น เย็นสบาย ยกเว้นอำเภอ กงหราซึ่งมีเนื้อที่ส่วนใหญ่เป็นที่ือกเขาและป่า ทำให้มีฝนตกชุกตลอดทั้งปี

สภาพการคมนาคม ปัจจุบันสภาพการคมนาคม การเดินทางเข้าสู่ตัวอำเภอของทั้ง 3 อำเภอ มีความสะดวก ถนนราดยางตลอด ในช่วงกลางวันมีรถโดยสารคอยรับ – ส่ง สำหรับอำเภอ ควนขนุน และอำเภอเขาชัยสน เนื่องจากมีเส้นทางรถไฟสายใต้ตัดผ่าน ทำให้ส่วนหนึ่งสามารถเดินทางได้โดยรถไฟ ซึ่งมีทั้งขบวนรถด่วน รถเร็ว และรถธรรมดา ส่วนสภาพการคมนาคมภายในพื้นที่ของแต่ละอำเภอ ระหว่างหมู่บ้านของทั้ง 3 อำเภอ มีสภาพที่คล้ายคลึงกัน คือ ถนนใช้การได้ดี ในฤดูแล้ง แต่มีฝุ่นมาก และมักมีน้ำท่วมในฤดูฝน

การปกครอง แบ่งเขตการปกครอง ตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 โดยอำเภอควนขนุนซึ่งมีขนาดพื้นที่ที่ใหญ่ที่สุด ประกอบด้วย 12 ตำบล 119 หมู่บ้าน มีเทศบาล 2 เทศบาล ส่วนอำเภอเขาชัยสน ประกอบด้วย 5 ตำบล 55 หมู่บ้าน และอำเภอกงหราซึ่งมีเนื้อที่ขนาดเล็กที่สุด ประกอบด้วย 5 ตำบล 41 หมู่บ้าน

ประชากรและการนับถือศาสนา ประชากรใน 3 พื้นที่ มีจำนวนที่แตกต่างกัน สอดคล้องกับขนาดพื้นที่ และในแต่ละพื้นที่ มีประชากรที่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชายจำนวนเล็กน้อย โดยอำเภอควนขนุนมีประชากรทั้งหมด จำนวน 83,251 คน เป็นเพศชาย จำนวน 40,670 คน และเพศหญิง จำนวน 42,644 คน อำเภอเขาชัยสนมีประชากรทั้งหมด จำนวน 45,346 คน เป็นเพศชาย จำนวน 21,795 คน และเพศหญิงจำนวน 23,551 คน และอำเภอกงหรมีประชากรทั้งหมด จำนวน 30,542 คน เป็นเพศชาย จำนวน 15,153 คน และเพศหญิง จำนวน 15,389 คน

ส่วนการนับถือศาสนา ประชากรของทั้งอำเภอควนขนุนและอำเภอเขาชัยสน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ส่วนอำเภอกงหรมีจำนวนมากกว่าครึ่งของประชากรที่นับถือศาสนาอิสลาม (ร้อยละ 52.16)

บริการสาธารณสุข ด้านจำนวนสถานบริการสาธารณสุขในแต่ละอำเภอ พบว่า อำเภอควนขนุน มีจำนวนของสถานบริการสาธารณสุขอยู่มากที่สุด คือ มีโรงพยาบาลชุมชน ขนาด 90 เตียง 1 แห่ง สถานีอนามัยประจำตำบล 16 แห่ง คลินิกแพทย์ 5 แห่ง และร้านขายยาแผนปัจจุบัน 5 แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่กระจายอยู่ในตัวอำเภอ ส่วนอำเภอเขาชัยสน มีโรงพยาบาลชุมชน ขนาด 30 เตียง 1 แห่ง สถานีอนามัย 12 แห่ง ร้านขายยาแผนปัจจุบัน / แผนโบราณ จำนวน 2 แห่ง

และอำเภอทงตะพานมีสถานบริการทางด้านสาธารณสุขเฉพาะโรงพยาบาลชุมชน ขนาด 30 เตียง 1 แห่ง และสถานีอนามัยขนาดใหญ่ จำนวน 2 แห่ง

จากข้อมูลทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปถึงบริบทของชุมชนพื้นที่ศึกษาได้ดัง

ตาราง 3

ตาราง 3 สรุปบริบทของชุมชนพื้นที่ศึกษา

ประเด็น	อำเภอควนขนุน	อำเภอเขาชัยสน	อำเภอทงตะพาน
1.ที่ตั้ง	ทิศเหนือของอำเภอเมือง	ทิศใต้ของอำเภอเมือง	ทิศตะวันตกของอำเภอเมือง
2.ขนาดของพื้นที่	374,852.5 ไร่	260.115 ตารางกิโลเมตร	159,930 ไร่
3.ระยะห่างจากอำเภอเมือง	17 กิโลเมตร	28 กิโลเมตร	42 กิโลเมตร
4.สภาพภูมิประเทศ	ที่ราบลุ่มเป็นส่วนใหญ่	ที่ราบสูงและที่ราบลุ่ม	ที่ราบล้อมรอบเทือกเขา
5.สภาพภูมิอากาศ	อบอุ่น เย็นสบาย	อบอุ่น เย็นสบาย	ร้อนชื้น ฝนตกชุก
6.สภาพการคมนาคม	สะดวก เดินทางได้ทั้งเส้นทางรถยนต์และทางรถไฟ	สะดวก เดินทางได้ทั้งเส้นทางรถยนต์และทางรถไฟ	สะดวก มีเฉพาะเส้นทางรถยนต์
7.การปกครอง	12 ตำบล 119 หมู่บ้าน	5 ตำบล 55 หมู่บ้าน	5 ตำบล 41 หมู่บ้าน
8.ประชากร	83,251 คน	45,346 คน	30,542 คน
9.การนับถือศาสนา	ส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ	ส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ	มากกว่าครึ่ง นับถือศาสนาอิสลาม
10.อาชีพ	ทำนา ทำสวนยางพารา	ทำนา ทำสวนยางพารา	ทำสวนผลไม้ ทำสวนยางพารา
11.จำนวนสถานบริการสาธารณสุข	ภาครัฐ : โรงพยาบาล 90 เตียง 1 แห่ง, สถานีอนามัย 16 แห่ง ภาคเอกชน : คลินิกแพทย์ 5 แห่ง ร้านขายยาแผนปัจจุบัน 5 แห่ง	ภาครัฐ : โรงพยาบาล 30 เตียง 1 แห่ง, สถานีอนามัย 12 แห่ง ภาคเอกชน : ร้านขายยาแผนปัจจุบัน/แผนโบราณ 2 แห่ง	ภาครัฐ : โรงพยาบาล 30 เตียง 1 แห่ง, สถานีอนามัยขนาดใหญ่ 2 แห่ง ภาคเอกชน : -

2. บริบทของโรงพยาบาลชุมชนพื้นที่ศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ พบว่า โรงพยาบาลชุมชนทั้ง 3 โรงพยาบาลที่เป็นพื้นที่ในการศึกษามีความแตกต่างและความเหมือนกันในรายละเอียดของความเป็นมาและลักษณะพื้นที่ รวมทั้งการจัดบริการ ซึ่งกล่าวได้ดังนี้

ความเป็นมาและลักษณะพื้นที่ โรงพยาบาลควนขนุน ตั้งอยู่ที่เลขที่ 232 หมู่ที่ 9 ตำบลควนขนุน อำเภอควนขนุน เป็นโรงพยาบาล ขนาด 90 เตียง ที่เปิดให้บริการกับประชาชนมานานเป็นเวลา 60 ปี เปิดบริการเป็นโรงพยาบาล ขนาด 10 เตียง 30 เตียง 60 เตียง และ 90 เตียง เมื่อ พ.ศ. 2519 พ.ศ. 2528 พ.ศ. 2537 และ พ.ศ. 2540 ตามลำดับ ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของที่ว่าการอำเภอ ห่างจากที่ว่าการอำเภอ ประมาณ 250 เมตร พื้นที่ที่ตั้งเป็นที่ราบบนเนิน ด้านหน้าโรงพยาบาล ติดถนนเก่าสายพัทลุง - ควนขนุน ซึ่งเป็นถนนใหญ่ การเดินทางไปมาสะดวก

โรงพยาบาลเขาชัยสน ตั้งอยู่ที่เลขที่ 543 หมู่ที่ 3 ตำบลเขาชัยสน อำเภอเขาชัยสน เป็นโรงพยาบาล ขนาด 30 เตียง เปิดให้บริการมาเป็นเวลา 20 ปี ยกฐานะเป็นโรงพยาบาล ขนาด 30 เตียง เมื่อปี พ.ศ. 2537 มีพื้นที่ตั้งของโรงพยาบาลที่บริเวณด้านหน้าเป็นที่ราบแล้วค่อยๆลาดชันขึ้นบริเวณด้านหลัง โรงพยาบาลเขาชัยสนตั้งอยู่ทางทิศใต้ของตัวที่ว่าการอำเภอเช่นกัน ห่างจากที่ว่าการอำเภอ ประมาณ 500 เมตร ตามถนนสายเล็กๆ

ส่วนโรงพยาบาลกงหรา ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 1 ตำบลคลองทรายขาว อำเภอกงหรา เป็นโรงพยาบาล ขนาด 30 เตียง เช่นเดียวกับโรงพยาบาลเขาชัยสน แต่มีระยะเวลาของการเปิดดำเนินการให้บริการกับประชาชนน้อยกว่าโรงพยาบาลเขาชัยสน คือ 16 ปี และเพิ่งเปิดดำเนินการเป็นโรงพยาบาล ขนาด 30 เตียง ได้ประมาณ 5 ปีเท่านั้น มีพื้นที่ที่ตั้งเป็นที่ราบ ล้อมรอบด้วยป่าทางด้านทิศตะวันตก สวนยางพาราทางด้านทิศตะวันออก ภูเขาสูงทางด้านทิศเหนือ และทางด้านทิศใต้ เป็นที่ตั้งของหน่วยงานทางราชการ โรงพยาบาลกงหราตั้งอยู่ทางทิศเหนือของที่ว่าการอำเภอ ผ่านมาทางถนนสายเล็กๆ ระยะทาง ประมาณ 250 เมตร การเดินทางไปมาสะดวก

การจัดบริการในโรงพยาบาลชุมชนพื้นที่ศึกษา จากการศึกษา พบว่า โรงพยาบาลชุมชนพื้นที่ศึกษาได้แบ่งงานภายในโรงพยาบาลออกเป็น 2 กลุ่มงานใหญ่ และ 6 ฝ่าย คือ กลุ่มงานการพยาบาล กลุ่มงานเทคนิคบริการทางการแพทย์ ฝ่ายบริการทางการแพทย์ ฝ่ายบริหารงานทั่วไป ฝ่ายเภสัชกรรมชุมชน ฝ่ายทันตสาธารณสุข ฝ่ายส่งเสริมสุขภาพ และฝ่ายสุขภาพิบาลและป้องกันโรค ยกเว้นการจัดบริการในโรงพยาบาลเขาชัยสน ที่ฝ่ายส่งเสริมสุขภาพและฝ่ายสุขภาพิบาลและป้องกันโรครวมกันเป็นกลุ่มงานเวชปฏิบัติครอบครัว หน่วยที่ทำหน้าที่ในการบริการมีการให้บริการทั้งในระดับปฐมภูมิและระดับทุติยภูมิ โดยไม่ได้แบ่งแยกสาขากันอย่างชัดเจน ให้บริการ

ประชาชนทั้งในพื้นที่รับผิดชอบและกับประชาชนทั่วไป จากการศึกษา พบว่า ในพื้นที่รับผิดชอบของทั้ง 3 โรงพยาบาล มีจำนวนประชาชนที่รับผิดชอบไม่เท่ากัน โรงพยาบาล ขนาด 90 เตียง จะรับผิดชอบประชาชนในจำนวนที่มากกว่าโรงพยาบาล ขนาด 30 เตียง โดยโรงพยาบาลควนขนุน รับผิดชอบพื้นที่ 1 ตำบล คือ ตำบลควนขนุน จำนวน 9 หมู่บ้าน ประชากร 7,831 คน มีโรงเรียนในพื้นที่รับผิดชอบ 4 โรงเรียน เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา 2 โรงเรียน โรงเรียนขยายโอกาส การศึกษาถึงขั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 1 โรงเรียน โรงเรียนอนุบาล 1 โรงเรียน ส่วนโรงพยาบาล เขาชัยสนรับผิดชอบพื้นที่ตำบลเขาชัยสน จำนวน 8 หมู่บ้าน ประชากร จำนวน 7,307 คน มีโรงเรียนในพื้นที่รับผิดชอบเป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา 1 โรงเรียน โรงเรียนระดับประถมศึกษา 3 โรงเรียน และโรงพยาบาลกทรวัดใหญ่รับผิดชอบพื้นที่ในเขตตำบลคลองทรายขาว จำนวน 4 หมู่บ้าน ประชากรทั้งหมด 3,015 คน มีโรงเรียนในพื้นที่รับผิดชอบ 3 โรงเรียน เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา 2 โรงเรียน ระดับมัธยมศึกษา 1 โรงเรียน

เช่นเดียวกัน พื้นที่ที่มีประชาชนรับผิดชอบมากกว่าก็มีจำนวนผู้ให้บริการที่มากกว่า โดยเฉพาะบุคลากรแพทย์และพยาบาล ซึ่งมีความแตกต่าง ในโรงพยาบาลควนขนุนมีผู้ให้บริการที่เป็นแพทย์เฉพาะทางด้านสูติศาสตร์และนรีเวช 1 คน แพทย์ทั่วไป 6 คน ทันตแพทย์ 2 คน เภสัชกร 4 คน พยาบาลวิชาชีพ 77 คน พยาบาลเทคนิค 15 คน นักวิชาการส่งเสริมสุขภาพ 1 คน นักวิชาการสุขาภิบาล 1 คน เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน 3 คน โรงพยาบาลเขาชัยสนมีผู้ให้บริการที่เป็นแพทย์ 4 คน ทันตแพทย์ 2 คน เภสัชกร 3 คน พยาบาลวิชาชีพ 32 คน พยาบาลเทคนิค 9 คน นักวิชาการส่งเสริมสุขภาพ 1 คน นักวิชาการสุขาภิบาล 1 คน เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน 2 คน และโรงพยาบาลกทรวัดใหญ่ มีผู้ให้บริการเป็นแพทย์ทั่วไป 3 คน ทันตแพทย์ 1 คน เภสัชกร 2 คน พยาบาลวิชาชีพ 21 คน พยาบาลเทคนิค 17 คน นักวิชาการส่งเสริมสุขภาพ 1 คน และเจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน 3 คน

ในสถานการณ์ที่เป็นจริงของทั้ง 3 โรงพยาบาล ไม่สามารถเปรียบเทียบสัดส่วนของจำนวนผู้ให้บริการเหล่านั้นกับจำนวนประชากรทั้งหมดที่รับผิดชอบได้ เนื่องจากในโรงพยาบาลทั้ง 3 โรงพยาบาล มีบริการส่วนหนึ่งเท่านั้นที่ให้บริการเฉพาะประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบ บริการส่วนใหญ่ยังคงให้บริการกับประชาชนทั่วไป โดยไม่ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการให้บริการ และบริการในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาล มีผู้ให้บริการเพียงไม่กี่คน ที่ถือได้ว่า รับผิดชอบและเป็นผู้ให้บริการหลักสำหรับประชาชนในเขตรับผิดชอบของโรงพยาบาล โดยความรับผิดชอบนั้นยังไม่มีบริการที่แสดงถึงการดูแลเป็นครอบครัวอย่างชัดเจน และเน้นเฉพาะงานเพื่อการส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรค ส่วนงานด้านการรักษาพยาบาล ประชาชน

ในเขตรับผิดชอบของโรงพยาบาลได้รับบริการเช่นเดียวกับประชาชนอื่นทั่วไป ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ ดังตาราง 4

ตาราง 4 สรุปบริบทของโรงพยาบาลชุมชนพื้นที่ศึกษา

ประเด็น	โรงพยาบาลควนขนุน	โรงพยาบาลเขารัตน	โรงพยาบาลกงหรา
1. ขนาดโรงพยาบาล	90 เตียง	30 เตียง	30 เตียง
2. จำนวนเวลาเปิดให้บริการ	60 ปี	20 ปี	16 ปี
3. ที่ตั้ง	ทิศใต้ของที่ว่าการอำเภอ อยู่ในชุมชน เดินทางไป มาสะดวก	ทิศใต้ของที่ว่าการอำเภอ อยู่ในชุมชน เดินทางไป มาสะดวก	ทิศเหนือของที่ว่าการอำเภอ อยู่ในชุมชน เดินทางไป มาสะดวก
4. การจัดบริการในรพ.	2 กลุ่มงาน 6 ฝ่าย	3 กลุ่มงาน 4 ฝ่าย	2 กลุ่มงาน 6 ฝ่าย
5. พื้นที่รับผิดชอบ	ตำบลควนขนุน (9 หมู่บ้าน)	ตำบลเขารัตน (8 หมู่บ้าน)	ตำบลคลองทรายขาว (4 หมู่บ้าน)
6. ประชาชนพื้นที่รับผิดชอบ	7,831 คน	7,307 คน	3,015 คน
7. ผู้ให้บริการ	แพทย์เฉพาะทาง 1 คน แพทย์ทั่วไป 6 คน พยาบาลวิชาชีพ 77 คน พยาบาลเทคนิค 15 คน ทันตแพทย์ 2 คน เภสัชกร 4 คน นักวิชาการส่งเสริมสุขภาพ 1 คน นักวิชาการสุขาภิบาล 1 คน เจ้าพนักงานสาธารณสุข ชุมชน 3 คน	- แพทย์ทั่วไป 4 คน พยาบาลวิชาชีพ 32 คน พยาบาลเทคนิค 9 คน ทันตแพทย์ 2 คน เภสัชกร 3 คน นักวิชาการส่งเสริมสุขภาพ 1 คน (พยาบาลวิชาชีพ) นักวิชาการสุขาภิบาล 1 คน เจ้าพนักงานสาธารณสุข ชุมชน 2 คน	- แพทย์ทั่วไป 3 คน พยาบาลวิชาชีพ 21 คน พยาบาลเทคนิค 17 คน ทันตแพทย์ 1 คน เภสัชกร 2 คน นักวิชาการส่งเสริมสุขภาพ 1 คน - เจ้าพนักงานสาธารณสุข ชุมชน 3 คน
8. ผู้รับบริการ	ประชาชนทั่วไป	ประชาชนทั่วไป	ประชาชนทั่วไป